

INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA REDUPLIKATIV SO'ZLARNING LEKSIK XUSUSIYATLARI

Sharipova Shahodat Ravshanbek qizi

Lingvistika (ingliz tili) 2-kurs talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20378324>

ARTICLE INFO

Received: 20th May 2026

Accepted: 21st May 2026

Published: 25th May 2026

KEYWORDS

eduplikatsiya, reduplikativ so'zlar, leksik xususiyat, ingliz tili, o'zbek tili, so'z yasash, ekspressivlik, qiyosiy tilshunoslik, takroriy so'zlar, semantika.

ABSTRACT

Ushbu maqolada ingliz va o'zbek tillaridagi reduplikativ so'zlarning leksik xususiyatlari qiyosiy tahlil qilingan. Reduplikatsiya tilshunoslikda so'z yasashning muhim usullaridan biri bo'lib, u ma'noni kuchaytirish, emotsional-ekspressivlikni ifodalash va nutqning ta'sirchanligini oshirish vazifasini bajaradi. Maqolada reduplikativ birliklarning shakliy va ma'noviy xususiyatlari, ularning til tizimidagi o'rni hamda ingliz va o'zbek tillarida qo'llanishidagi o'xshash va farqli jihatlar tahlil qilingan. Tadqiqot natijalariga ko'ra, har ikki tilda reduplikatsiya nutqning ekspressivligini ta'minlovchi muhim leksik vosita hisoblanadi.

Kirish. Zamonaviy tilshunoslikda reduplikatsiya hodisasi turli tillarda keng o'rganilayotgan muhim lingvistik masalalardan biri hisoblanadi. Reduplikatsiya muayyan til birligining to'liq yoki qisman takrorlanishi orqali yangi ma'no yoki uslubiy ta'sir hosil qilish jarayonidir. Bu hodisa dunyo tillarining aksariyatida uchraydi va ularning leksik hamda grammatik tizimida muhim o'rin tutadi.

Ingliz va o'zbek tillarida ham reduplikativ so'zlar keng qo'llanilib, ular nutqda emotsionallik, kuchaytirish, davomiylik, ko'plik yoki takroriylik ma'nolarini ifodalaydi. Masalan, ingliz tilida "bye-bye", "tick-tock", "zig-zag" kabi birliklar uchrasa, o'zbek tilida "asta-sekin", "katta-katta", "qiyg'ir-qiyg'ir" kabi reduplikativ shakllar mavjud. Ularning qo'llanishi tilning milliy-madaniy xususiyatlarini ham aks ettiradi.

Adabiyotlar sharhi. Reduplikatsiya masalasi jahon va milliy tilshunoslikda ko'plab olimlar tomonidan tadqiq qilingan. Ingliz tilshunosligida reduplikatsiyani o'rganishda D. Crystal, L. Bloomfield, M. Katamba kabi olimlarning ishlari muhim ahamiyatga ega. Ular reduplikatsiyani so'z yasashning ekspressiv usuli sifatida baholaganlar.

O'zbek tilshunosligida ham takroriy so'zlar va juft so'zlar masalasi A. G'ulomov, Sh. Rahmatullayev, N. Mahmudov kabi olimlar tomonidan o'rganilgan. Ular reduplikativ birliklarning semantik va uslubiy xususiyatlariga alohida e'tibor qaratganlar.

Muhokama va natijalar. Reduplikativ so'zlar har ikki tilda ham turli leksik vazifalarni bajaradi. Ularning asosiy xususiyatlaridan biri ma'noni kuchaytirish va nutqqa emotsional-ekspressiv tus berishdir.

O'zbek tilida reduplikatsiya ko'proq takroriy so'zlar orqali namoyon bo'ladi:

"sekin-sekin" — harakatning bosqichma-bosqich amalga oshishi;

"katta-katta" — ko'plik va ta'kid ma'nosi;

“qiyg‘ir-qiyg‘ir” — tovushga taqlid.

Ingliz tilida esa reduplikativ birliklar fonetik o‘zgarishlar bilan ham shakllanadi:

“flip-flop”;

“zig-zag”;

“wishy-washy”.

Bu birliklarda tovush almashinuvi orqali ekspressivlik hosil qilinadi. Ingliz tilidagi reduplikatsiya ko‘proq so‘zlashuv uslubiga xos bo‘lsa, o‘zbek tilida u badiiy va og‘zaki nutqda keng qo‘llaniladi.

Tahlil jarayonida reduplikativ so‘zlarning quyidagi leksik xususiyatlari aniqlandi:

1. Ekspressivlik xususiyati;
2. Emotsional ta‘sirchanlik;
3. Ta‘kid va kuchaytirish ma‘nosi;
4. Milliy-madaniy xususiyatlarni aks ettirishi;
5. Og‘zaki nutqqa xoslik.

Shuningdek, har ikki tilda reduplikativ birliklar bolalar nutqi va folklor janrlarida ham faol qo‘llanilishi kuzatildi. Masalan, ingliz tilida “choo-choo”, “night-night” kabi bolalar nutqiga xos birliklar mavjud bo‘lsa, o‘zbek tilida “alla-palla”, “oppoq-oppoq” kabi shakllar uchraydi.

Xulosa. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, reduplikativ so‘zlar ingliz va o‘zbek tillarining muhim leksik qatlamlaridan biri hisoblanadi. Ular nutqning emotsional-ekspressivligini oshirish, ma‘noni kuchaytirish va uslubiy ta‘sirchanlikni ta‘minlashda muhim vazifa bajaradi.

Ingliz tilida reduplikatsiya asosan fonetik o‘zgarishlar orqali shakllansa, o‘zbek tilida ko‘proq to‘liq takrorlash usuli kuzatiladi. Har ikki tilda ham reduplikativ birliklar milliy madaniyat va til egalarining dunyoqarashini aks ettiradi. Kelgusida reduplikatsiya hodisasini pragmatik va kognitiv jihatdan tadqiq qilish tilshunoslik uchun muhim ilmiy ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Bloomfield L. *Language*. — New York: Holt, 1933.
2. Crystal D. *The Cambridge Encyclopedia of the English Language*. — Cambridge University Press, 2003.
3. Katamba F. *English Words: Structure, History, Usage*. — London: Routledge, 1994.
4. Rahmatullayev Sh. *Hozirgi o‘zbek adabiy tili*. — Toshkent: Universitet, 2006.
5. G‘ulomov A. *O‘zbek tili grammatikasi*. — Toshkent: O‘qituvchi, 1978.
6. Mahmudov N. *Til va nutq*. — Toshkent: Ma‘naviyat, 2004.
7. Jespersen O. *Language: Its Nature, Development and Origin*. — London: Allen & Unwin, 1922.
8. Hojiev A. *O‘zbek tili leksikologiyasi*. — Toshkent: Fan, 1981.